

KÖNYVISMERTETÉS

Többsnyelvű Európa

Kenner, Charmian – Hickey, Tina (szerk.) (2008): *Multilingual Europe: Diversity and Learning*. Trentham Books, Stoke on Trent, 198 p.

Századunk egyik legérdekesebb és legaktuálisabb szociolingvisztikai kérdései közé tartozik a modern kori multilingvalitás és multikulturalitás. A téma kutatásához egy sajátos kötet járul hozzá a brit szerkesztőpáros, Charmian Kenner és Tina Hickey. Kenner a londoni Goldsmiths Egyetem Pedagógia Tanszékének professzoraként kétnyelvűséggel és családpedagógiával foglalkozik, míg Hickey a Dublini Egyetemen pszicholingvisztikát oktat. Mindketten előadók voltak azon a kétéves szemináriumsorozaton, melyet Többsnyelvű Európa címmel indított a Goldsmiths Egyetem, ahol kutatók, gyakorló pedagógusok és oktatáspolitikusok gyűltek össze, megvitatva és előrelendítve az európai multilingvalitás időszerű kérdéseit. A tanulmányok szerzői közül valamennyien résztvevői voltak az említett eseménynek. A kötet fejezetszerkesztőinek olyan elismert többsnyelvűséggel foglalkozó szakembereket sikerült megnyerni, mint Jean Conteh, Christine Hélot vagy Aura Mor-Sommerfeld.

A bevezetőben a szerkesztők egyértelműen leszögezik céljukat, és azt is, mi

az, amire a témán belül nem szándékoznak választ adni még a jelen sokszínű kötetben sem. Kutatásaikon alapuló meggyőződésük, hogy több nyelv tanulása, illetve a több nyelven folyó tanulás-tanítás folyamata kognitív kompetenciabeli előnyökhöz vezet, elősegíti a többsnyelvű identitás megszületését és megélését, valamint hozzájárul más kultúrák megértéséhez. Ennélfogva elsődleges feladatuknak tekintik, hogy az összegyűjtött elméleti és gyakorlati tudást megosszák hasonló helyzetben lévő kollégáikkal. Ennek érdekében a pozitív példákat tartják szem előtt, és arra koncentrálnak, hogy a már meglévő jó gyakorlatokat bemutatva kreatív és innovatív példákkal ösztönözzék azokat az iskolákat, közösségeket, társadalmakat, melyekben a multilingvalitás mindennapi gyakorlat, amelynek keretein belül a résztvevők fejleszteni kívánják pedagógiai repertoárjukat.

Ugyanakkor nem vállalkoznak arra, hogy a többsnyelvűség terminológiáját egységesítsék az angol nyelvű kötetben. Rávilágítanak arra, hogy egy-egy kifejezés (pl. „*idegen*”, „*bevándorló*”, „*menekült*”,

„nemzetközi gyerekek”) más-más konnotációval bír a különböző társadalmi közegekben: előfordulhat, hogy ami az egyik országban bevált nyelvhasználat, az egy másikban derogáló lehet. Ezért a terminológia használatát a szerzőkre bízják, dekódolását pedig az olvasónak kell elvégeznie az adott nyelvi és szociológiai kontextusban.

A tanulmánykötet három nagy egységre, majd azokon belül újabb fejezetekre tagolódik. Az *első rész* az identitás kérdéskörét járja körül, a *második* az iskola és a család kapcsolatát vizsgálja, a *harmadik* pedig arra keresi a választ, miként tudnak az adott oktatási rendszerek megfelelni a többnyelvű iskolai osztályok kihívásainak. A tartalom jól strukturált formában jelenik meg: a három nagy rész mindegyike egy elméleti bevezetővel indul, melyben az olvasó releváns szakirodalmi hivatkozások alapján ismerkedik meg a háttérrel. Mindhárom rész pedig egy összefoglaló magyarázattal zárul. A tanulmányok mindegyike egy-egy esettanulmányként értelmezhető. A kötetben hasznos kezdeményezésekkel hét európai ország szolgál: Franciaország, Írország, Luxemburg, Hollandia, Spanyolország, Svédország és az Egyesült Királyság képviselteti magát szerzőkkel; Európán túl pedig egy izraeli kutató, aki az arab–héber kétnyelvű iskolai oktatás kihívásairól számol be.

Az *első rész első fejezete* a többnyelvű városokról, *második fejezete* az identitás-építés elősegítésének művészi eszközeiről szól. Az esettanulmányok bemutatják a többnyelvű hollandiai Utrechtet, az angol Sheffieldet, a spanyol Barcelonát, s elkalauzolják az olvasót egy tamil diaszpórába az Egyesült Királyságba. Bemutatják az adott települések migrációs történetét, s azokat a bevándorlás indította gazdasági és társadalmi változásokat, melyek jelentős része az oktatásban mutatkozik meg. Az olvasó az ismert sztereotípiák helyett adatokkal alátámasztott helyzetképet kap. Nagyon plasztikusan festik le a beszámolók a valós helyzetet, nem eltitkolva a mindennapok nehézségeit, s azokat a megoldást kereső törekvéseket, melyekkel a helyi lakosok élnek.

Különösen érdekes, ahogy Utrecht városa bevezette az ún. „interkulturalizációs politikát”, mely kétirányú folyamat: hat a bevándorlókra és a helyiekre is. Itt különféle díjakkal jutalmazták az együttélést elősegítő kezdeményezéseket. Évente kiosztják a Tolerancia-díjat és bevezették a „Kulturális Vasárnap”-ot is, mely kiállításai, előadásaival sikeresen hívja össze a város lakóit közös szabadidős tevékenységekre. A hivatalos oktatáspolitikában a kétnyelvű oktatás legtöbbször még itt is csak a holland–angol kétnyelvűsége terjed ki, bár egy általános iskolai igazgató kezdeményezésére a marokkói gyerekek az

államnyelv mellett az anyanyelvükön is folytatják tanulmányaikat.

A művészeti tevékenységek között kiváló eredményeket lehet elérni az identitás erősítésének terén a kétnyelvű színházi előadásokkal, ahogy ezt egy londoni bosnyák közösségben teszik; ezenkívül a legfiatalabb generációt meg lehet nyerni a modern technika eszközeivel is. Tanulságos történetről számol be az az angliai művész, aki londoni kollégáival együtt fotókiállítást kezdeményezett görög és török ciprióta gyerekek aktív részvételével Cipruson. A lelkesen előkészített és nagy sikerrel bemutatott kiállítást a szigetországban idő előtt be kellett zárni. A hivatalos politika még mindig képes ellenségképet kreálni ott, ahol a mindennapokban konfliktusok nélkül élnének a különböző nyelvű, kultúrájú és vallású emberek.

A második rész első fejezete a tanulói közösségek jelentőségét, *második fejezete* az iskola és a család kapcsolatát, *harmadik fejezete* az állami és a közösségi iskolák működését vizsgálja. A tanulmányok rávilágítanak a generációk közötti tanulás fontosságára, ezúttal a kelet-londoni bengáli közösségben, és példákat hoznak a különböző iskolai együttműködésekre Európaszerte. A család és az iskola kooperációjának vonatkozásában kidolgozott stratégiákat ismerhetünk meg egy holland és francia iskolában, illetve egy svéd óvodában. Az állami iskolai oktatás mellett egyre

nagyobb szerep jut az adott közösségek által létrehozott nyelvi-kulturális foglalkozásoknak, ahogy ezt a kötet a Londonban létrehozott portugál és kínai közösségi iskolák bemutatásával illusztrálja.

Rendkívül sikeres interkulturális együttműködésnek számít az a Comenius-projekt, melyet négy országban indítottak a pedagógusok. Görögországban, Franciaországban, Spanyolországban és az Egyesült Királyságban egymás kulturális örökségét gyermekirodalmi alkotásokon keresztül ismerik meg a kisiskolások. A nyelvi nehézségek leküzdésében a gyerekek rendelkezésére tanító szakos egyetemisták állnak, akik fordítási gyakorlataikat végzik az adott műveken. Ezáltal több célcsoport is betekintést kap az európai kultúra egy kevésbé ismert szegmensébe. Ez idáig 30 könyv forog fordításokban a gyerekek kezében a résztvevő országok iskoláiban. A kötet ebben a tanulmányban kilép a migrációból eredő multikulturalitás témájából, és hitelesen igazolja a közös európai kultúrörökség terjesztésének létjogosultságát a legifjabbak körében.

Még kisebb gyerekekkel találkozunk Svédországban, ahol a legnagyobb városok (Stockholm, Göteborg, Malmö) külsőbb kerületeiben az is előfordul, hogy egy óvoda teljes mértékben multilingvális. Az erről szóló tanulmányból megtudhatjuk, hogy Svédországban 1977 óta törvény írja elő, hogy amennyiben legalább 5 azonos anya-

nyelvű gyerek tartozik az önkormányzathoz, kötelező számukra anyanyelvi oktatást biztosítani. Ez a korlátozás ugyanakkor nem vonatkozik a Svédországban élő nemzeti kisebbségekre (pl. számi, meänkieli), hiszen ők automatikusan – létszámuktól függetlenül – részesülnek anyanyelvi oktatásban. Az ismertetett kutatás célja, hogy megvizsgálja, hogyan igazodnak az óvodások az óvodai és az otthoni nyelvhasználathoz. A vizsgálódás hasznosságát bizonyítja, hogy fény derült olyan körülményekre és ki nem mondott elvárásokra, melyek hátráltatták addig az anyanyelv elsajátítását. Ezek alapján tudtak javítani az óvodai helyzeten, például a szülők nagyobb mértékű bevonásával, vagy anyanyelvű könyvek beszerzésével.

A tanulmánykötet *harmadik része* intézményi szinten vizsgálja a többnyelvűség kérdéskörét. A *harmadik rész első fejezete* a tanulókkal, *második fejezete* a tanárképzéssel, *harmadik fejezete* a különféle oktatási rendszerekkel és oktatáspolitikákkal foglalkozik. A tanulmányok ismét széles spektrumban tárják az olvasó elé különböző életkorú tanulók igényeit a multikulturális közösségekben: megismerkedhetünk luxemburgi kisiskolásokkal, arab és héber nyelven tanuló középiskolásokkal, az óvodás korosztály pedig Dél-Londonban és Írországból kerül a figyelem középpontjába. A multikulturalitás igénye felmerül a tanárképzésben is. Az erre vonatkozó fej-

zetben az európai hallgatói cserék, illetve az ezekre irányuló együttműködések hasznosságáról szerzünk tudomást. A *harmadik részt*, egyben a tanulmánykötetet is az európai kontinensen, azon belül is az Unióban a nyelvoktatás-politikával foglalkozó szakemberek írásai zárják.

A szerkesztők szerint már a legkisebb korúak is jól érzékelik egy nyelv alacsony vagy magas presztízsét. Írországból éppen ezért már az óvodában igyekeznek lehetőséget adni a gyerekeknek arra, hogy egy világnyelv árnyékában saját nyelvüket, az – egyébként az Unió által 2007-ben hivatalos nyelvként elismert – ír nyelvet is gyakorolni tudják a kisgyerekek. Sajátos pedagógiai kihívást eredményez az ír nyelv jelenléte, hiszen vannak, akik első, míg mások második nyelvként használják. Ennélfogva más-más megközelítéseket kell kidolgozni az írt anyanyelvként, és mást az írt idegen nyelvként használó kicsik számára. A szerzők úgy látják, hogy egyelőre hátrányt szenvednek az írt anyanyelvként, a családban is használt nyelvként alkalmazó gyerekek, mert az ő nyelvi szintjüket kevésbé fejleszti az óvoda. A megfigyelések alapján azt a tanulságot vonták le, hogy más-más pedagógiai eszközöket igényel a kétféle gyermekcsoport a használható nyelvtudás elérése érdekében.

Hogy megfelelő – multikulturális ismeretekkel is rendelkező – pedagógusok kerüljenek az európai óvodákba, iskolákba,

mára már megkérdőjelezhetetlen. Ezért a pedagógusképzésnek új tárgyakat és módszereket kell bevezetnie. Jó példák erre a különféle európai iskolaközi pályázatok, amelyek keretein belül a tanár szakos hallgatók nemcsak nyelvgyakorlási céllal, de saját interkulturális kompetenciájuk fejlesztésének érdekében is tanítási gyakorlatukat más országban végzik. Az angliai Goldsmiths Egyetem hallgatói négy hetet tölthetnek ily módon Franciaországban, Spanyolországban vagy Németországban. A hallgatókkal végzett interjúk során a külföldön végzett gyakorlat számos előnyét fedezték fel a kutatók, úgy mint a teljes pedagóguspályához (nemcsak az idegennyelv-oktatáshoz) viszonyuló attitűd javulását, a tanítás tervezésének, az alapos felkészülés fontosságának, a sokkal tudatosabb óraserkezet szükségességének belátását az egyetemisták részéről.

Hogy a fentiek megvalósítása érdekében mit tesz az Európai Unió, arra rövid összefoglalókkal szolgálnak a kötet utolsó írásai. A mára már ismert fogalomká vált „Anyanyelv + 2” (az EU ajánlása szerint mindenkinek két idegen nyelvet érdemes tudnia anyanyelvén kívül) elvéből kiindulva a VALEUR-projekt fejezi ki leginkább a kontinensünkön követendő példát: lássuk be, valamennyi nyelv egyforma értékkel bír, legyen az világnyelv vagy bármilyen kisebbség nyelve. Különösen üdvözlendő az Egyesült Királyság új nyelvstratégiája,

mely a XXI. század elején nyíltan támogatja a korai nyelvfejlést, nemcsak az anyanyelv, hanem az idegen nyelvek területén is.

Összefoglalásként megállapítható, hogy Kenner és Hickey nagyon gondosan válogatott tanulmánykötete eléri azt a célt, amit kitűzött maga elé. Formáját tekintve könnyen áttekinthető, logikusan strukturált, a különféle keresztivatközásokkal ellátva pedig erős koherenciát tükröz. Kiváló nyelvi, nyelv tanulási, nyelvstratégiai panorámát nyújt a legautentikusabb forrásokból: szakíróktól, kutatóktól, gyakorló pedagógusoktól. A legújabb tendenciák bemutatása mellett valamennyi írás az együttgondolkodás, a javítás szándékával született. Együtt- és továbbgondolkodásra serkent a könyv végén megjelenő kérdés-sor is, melynek segítségével nemcsak a műben olvasottak összegzésére és újragondolására, hanem mindezek mellett pedagógiai munkánk újraértékelésére is sort keríhetünk. Ebből kifolyólag a kötet elsősorban nyelvoktatással foglalkozó pedagógusok, nyelv tanárképzésben részt vevő egyetemi oktatók érdeklődésére tarthat számot. Haszonnal forgathatják ugyanakkor azok a szülők, akik multikulturális környezetben élnek, s nevelik gyermekeiket, illetve azok a leendő pedagógusok, akik a nyelv tanításon túl nagyobb társadalomismertre kívánnak szert tenni. A kötet egyetlen hiányrészét az érzékenyebb olvasó számára az

okozhatja, hogy a közép-kelet-európai régió nincs megjelenítve. Hasonló gyűjtemény összeállítása és kiadása ezen a vidéken nemcsak bővítené és színesítené az

alkalmazott nyelvtudomány palettáját, de meggyőződésem szerint megszívlelendő tanulságokkal is szolgálna.

KITZINGER ARIANNA